

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep,
0032 Oslo

Vår dato: 06.09.2017
Deres dato: 05.05.2017
Vår referanse: TLI
Deres referanse: 17/1829-

Innspill til revisjon av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

Næringslivets Hovedorganisasjon viser til brev av 5. mai d.å. fra Kunnskapsdepartementet om ovennevnte. Vi viser også til møte med statssekretær Bjørn Haugstad i forsknings- og innovasjonsnettverket i NHO den 18. april, der temaet var innspill til den reviderte langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Vi viser også til Kunnskapsdepartementets innspillmøte den 12. juni. Kunnskapsdepartementet fortjener honnør for dets inkluderende holdning så langt i denne prosessen.

Nedenfor følger NHOs overordnede synspunkter til en revidert Langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Selv om vårt brev ikke er direkte organisert rundt de fem problemstillingene departementet ber om fokus på, mener vi at brevet svarer på dem. Ventelig vil noen av landsforeningene i NHO sende inn egne innspill.

I forbindelse med forslaget til statsbudsjett for 2015 fremla Regjeringen sin første Langtidsplan for forskning og høyere utdanning for 2015-2024. NHO kommenterte dette i et brev til Stortingets Kirke-, utdannings- og forskningskomité den 13. oktober 2014. I brevet merket vi oss at det først og fremst var prioriteringer knyttet til forskningen som ble betont. Høyere utdanning ble i mindre grad berørt. Vi understreket også at Langtidsplanens suksess ville avhenge av om planens intensjoner og tallfestede prioriteringer ville bli respektert i forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene. Vår erfaring så langt er at regjering og Storting gjennomgående har fulgt opp de konkrete målsettingene i Langtidsplanen. Slik sett har planen fungert godt. En revidert plan bør inneholde minst like mange tallfestede og konkrete målsettinger som den gjeldende.

Vi har merket oss at politisk ledelse i Kunnskapsdepartementet har understreket at man snakker om en revisjon – og ikke en fullstendig omkalfatring – av den gjeldende langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Dette er et synspunkt NHO kan slutte seg til. Like fullt må jo også målet med en revisjon være å forbedre planen, samt bidra til å fange opp nye utfordringer som ikke fremsto som like klare da det opprinnelige dokumentet ble utarbeidet i 2014. På den bakgrunn følger NHOs kommentarer og innspill nedenfor til hovedelementene i dagens Langtidsplan.

Overordnede målsettinger

Norsk økonomi står overfor store omstillinger. Det krever lederskap og vilje til å sette en klar nasjonal retning på politikken for høyere utdanning, forskning og innovasjon. Det vi skal leve av om 15-20 år må satses på i dag. Det er nødvendig å skape nye lønnsomme bedrifter og forretningsmodeller for å sikre arbeidsplasser og vår felles fremtid. Med dette som bakteppe

mener NHO at politikken for høyere utdanning, forskning og innovasjon må prioritere områder der Norge har naturlige fortrinn; områder der norsk kompetanse, teknologi og naturressurser møter verdens utfordringer og behov samt legger grunnlag for nye markedsmuligheter. Områder som peker seg ut er energi; havrommet, inkludert bioøkonomien; og industri knyttet til for eksempel olje- og gass, maritim virksomhet og prosessindustri.

Da Langtidsplanen ble fremlagt i 2014, kommenterte NHO dens målsetting om å øke bevilgningene til forskning og utvikling slik at de utgjorde 1 prosent av bruttonasjonalproduktet. Vi mente dette målet var litt for beskjedent, sett på bakgrunn av at statens forskningsfinansiering allerede utgjorde 0,93 prosent av BNP, ekskludert SkatteFUNN. Kunnskapsdepartementet opplyser at de offentlige bevilgningene til FoU nå utgjør 1,06 prosent av bruttonasjonalproduktet. Medregnet SkatteFUNN er andelen 1,16 prosent. Signalet fra Regjeringen er at det særlig er næringslivets FoU-innsats som må øke.

NHOs ambisjon er at næringslivets utførte forskning og utvikling skal utgjøre 2 prosent av BNP innen 2030. Myndighetenes innsats må ha en størrelse og utforming som sikrer at dette skjer. En slik innsats fra det offentlige side vil ventelig utgjøre mer enn 1 prosent av bruttonasjonalproduktet. NHOs målsetting er ambisiøs på næringslivets vegne, men ikke urealistisk sett på bakgrunn av at bedriftenes forskning og utvikling har hatt en betydelig realvekst de senere år; en realvekst som har vært større enn de offentlige bevilgningene til forskning. Næringslivets kraftige FoU-vekst skyldes at forskning, utvikling og innovasjon blir stadig viktigere konkurransefaktorer for bedriftene. Dette er en utvikling som ventelig vil fortsette.

Men bedriftene kan ikke gjøre jobben alene. Også myndighetene må bidra. Derfor var det ekstra gledelig at statsminister Erna Solberg den 30. juni d.å. varslet at Regjeringen har som mål å løfte den offentlige FoU-innsatsen til 1,25 prosent innen 2024 og at det meste av den offentlige veksten skal gå til teknologiseringer rettet mot næringsutvikling. NHO gir full støtte til dette, og antar at den reviderte langtidsplanen tydelig vil reflektere disse ambisjonene. NHO er fornøyd med at statsministeren særlig pekte på informasjons- og kommunikasjonsteknologi, nanoteknologi, bioteknologi og avansert produksjon.

Planens områder

NHO er opptatt av at Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning viderefører sine prioriteringer knyttet til hav; klima, miljø og miljøvennlig energi; muliggjørende teknologier og et innovativt og omstillingsdyktig næringsliv.

Når det gjelder planens ambisjon om mer effektive velferds-, helse- og omsorgstjenester, vil vi understreke at satsingene på dette feltet bør prioritere utvikling av en helsenæring. Her har Norge et potensial for jobb- og verdiskaping som bør utnyttes og utvikles bedre. I den sammenheng kan både bedrifter og forskningsinstitutter bidra. Vi vil også peke på at det er en økende interesse i næringslivet for å bidra til helsefremmende produkter for befolkningen. Imidlertid mangler fagområdene mat og helse tilstrekkelige virkemidler til forskning og innovasjon for at Norge skal oppnå målsettingen om 25 prosents reduksjon i livsstilsrelaterede sykdommer innen 2025. Det bør settes av midler til bedriftsrelaterede programmer for dette.

Norsk forsvarsforskning har tradisjonelt bidratt betydelig til industriell utvikling. Det er mye som tyder på at Europa – og Norge – må påta seg større forpliktelser i forhold til egen nasjonal sikkerhet i årene fremover. Det vil ikke bare innebære større forsvarsinvesteringer, men vil ventelig også gjelde økte midler til forsvarsforskning. Vi har merket oss at også EU diskuterer dette. Til tross for dets sentrale rolle når det gjelder FoU-basert industriutvikling, har Forsvarsdepartementet i liten grad vært en del av Regjeringens samordnede forsknings- og utviklingsinnsats. NHO mener at tiden kan være inne til å drøfte om Forsvarsdepartementets FoU-innsats i større grad bør ses i sammenheng med andre tiltak for forskning, innovasjon og næringsutvikling. Revideringen av Langtidsplanen kan være en egnet anledning til å diskutere dette.

Som nevnt, har den gjeldende Langtidsplanen i hovedsak vært en forskningsplan. Vi har merket oss at politisk ledelse i Kunnskapsdepartementet har signalisert at høyere utdanning vil bli bedre integrert i en revidert plan. Dette slutter NHO seg til. Se våre kommentarer på høyere utdanning nedenfor.

Konkrete målsettinger, opptrappingsplaner og virkemidler

Etter NHOs oppfatning ble Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning god fordi den inneholdt konkrete målsettinger, så som:

- Trappe opp antallet rekrutteringsstillinger med 500 stillinger innen 2018, særlig knyttet til næringslivets behov når det gjelder doktorkandidater innenfor matematiske, naturvitenskapelige og teknologiske fag.
- Øke bevilgningene til forskningsinfrastruktur (vitenskapelig utstyr) ved universiteter og høyskoler og helseforetak med 400 mill. kroner innen 2018.
- Prioritering av særlig to nye forskningsbygg knyttet til Ocean Space Centre i Trondheim og nytt bygg for livsvitenskap, farmasi og kjemi ved Universitetet i Oslo.
- Øke bevilgningene til stimuleringstiltak i forbindelse med Horisont 2020 med 400 mill. kroner innen 2018.

Disse konkrete målsettingene var helt i tråd med NHOs prioriteringer. Vår oppfatning er også at politiske myndigheter har levert på dem i forbindelse med de etterfølgende budsjettbehandlingene. Det er vi svært tilfredse med.

NHO er opptatt av målsettingene knyttet til Ocean Space Centre; et bygg for livsvitenskap, farmasi og kjemi ved Universitetet i Oslo; samt stimuleringstiltak i forhold til deltagelse i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon videreføres. NHO vil understreke at prioriteringene av et Ocean Space Centre og et nytt bygg for livsvitenskap, farmasi og kjemi nå må følges opp i de årlige budsjettene. NHO er også opptatt av å bygge sterke innovative økosystemer rundt store kunnskapsintensive offentlige virksomheter. Det må derfor legges til rette for en samlokalisering av oppstartmiljøer og bedrifter i tilknytning til disse satsingene, for å bidra til vekstkraftig næringsutvikling.

Siden 1990-tallet har norsk forsknings- og innovasjonspolitik i økende grad blitt sammenflettet med EUs strategier og tiltak. I dag er det knapt et felt av den nasjonale forskningspolitikken som ikke har et korresponderende initiativ på EU-siden. Korrespondansen er noe mer varierende når det gjelder innovasjonsvirkemidler som ikke er direkte FoU-rettete. Norges årlige bidrag til det inneværende rammeprogrammet for forskning og innovasjon – Horisont 2020 – beløper seg til to milliarder årlig, noe som tilsvarer rundt fem prosent av forskningsbudsjettet. Selv om det koster, mener NHO det er viktig at Norge deltar i EUs rammeprogrammer for forskning og innovasjon. For det første gir deltagelse norske bedrifter, institutter og andre aktører innsikt i hva som rører seg på forsknings- og innovasjonsfronten i et marked som mottar rundt 80 prosent av norsk eksport. For det andre får bedrifter, institutter og andre tilgang på vitenskapelige og teknologiske ressurser som langt overgår vår kapasitet og bredde. For det tredje bidrar deltagelse i EUs forsknings- og innovasjonssamarbeid til å skjerpe næringslivets konkurransekraft i en verden hvor markedene og utfordringene blir mer globale. NHO har sluttet seg til Regjeringens målsettinger om å øke den norske deltagelsen i EU-prosjekter. Et viktig bidrag i så måte er å sikre sammenheng og synenergier mellom nasjonale virkemidler og EU-tiltak. En revidert langtidsplan for forskning og høyere utdanning bør tydeliggjøre dette som en målsetting.

Når det gjelder EUs forestående niende rammeprogram, er det viktig at Norge får inn prioriteringer som er av betydning for oss, det være seg innen havrom, energi og prosessindustri. Det niende rammeprogrammet bør inneholde målrettede satsinger knyttet til utvikling av teknologier for fangst, bruk og lagring av karbon, som er helt avgjørende for å nå globale utslippsmål. Spesielt for norsk petroleumsvirksomhet og industri vil det være avgjørende å lykkes med karbonfangst og -lagring.

De gjeldende konkrete målsettingene i Langtidsplanen er primært knyttet til Kunnskapsdepartementets ansvarsområde. NHO mener målsettingene bør utvides til også å gjelde andre områder og departementer. OECD har et poeng når de i sin gjennomgang av norsk politikk for forskning og høyere utdanning påpeker at Langtidsplanen har vært suksessfull på områder hvor det er etablert forpliktende opptrappingsplaner, mens de øvrige tematiske prioriteringene er fulgt opp i liten grad eller på en tilfeldig og lite systematisk måte. Derfor bør en revidert plan også innebære konkrete prioriteringer knyttet til andre departementer. Dersom Regjeringen mener alvor med sitt ønske om at det særlig er næringslivets FoU-innsats som må øke i årene fremover, bør den også forplikte seg til konkrete opptrappinger av noen næringsrettede virkemidler. Dette kunne for eksempel gjelde:

- En opptrapping av rammen til Norsk Katapult fra dagens nivå på 50 mill. kroner til 500 mill. kroner innen 2024. For teknologi-intensive bedrifter blir pilotering, testing og simulering en stadig viktigere del av teknologimodningen fra forskning til marked. Dette henger sammen med en stadig mer kompleks teknologiutvikling, større krav til kvalitet hos kunden og en sterkere konkurranse i teknologifronten. Testing og simulering er også en mer integrert del av forskningsprosjekter i dag.
- Øke bevilgningene til Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) fra dagens nivå (inklusive midler fra midlertidige tiltakspakker) på rundt 640 mill. kroner til 800 mill. kroner innen 2024. Mange gode prosjekter som får topp score i Forskningsrådets vurderinger, får ikke støtte gjennom

BIA på grunn av for trange budsjetttrammer. BIA har vært en stor suksess, og årlige evalueringer viser at BIA-programmet samlet sett gir god bedriftsøkonomisk og samfunnsøkonomisk gevinst.

- En forpliktelse om at støttenivået i SkatteFUNN skal holdes på minst samme nivå som i dag. SkatteFUNN er et meget populært virkemiddel blant mange bedrifter, og har bidratt til at mange foretak er blitt engasjert i FoU-virksomhet. Den rettighetsbaserte ordningen gir virksomhetene forholdsvis stabile og ubyråkratiske rammebetingelser å forholde seg til. SkatteFUNN er også omtrent den eneste ordningen som fullt og helt tar bedriftenes egne prioriteringer på alvor ved å gi støtte til egen utført FoU uten tilleggskrav om samarbeid etc. Siden SkatteFUNN er et virkemiddel som når tusenvis av bedrifter, vil det være et meget positivt signal om Regjeringen forsikrer at støttenivået skal være minst det samme som nå, og at den pågående evalueringen ikke fører til forverrede rammebetingelser innenfor dette insentivet.
- En forpliktelse om å styrke FORNY 2020 betraktelig, til et samlet volum på 500 millioner kroner. FORNY2020 har som mål å bringe resultater fra forskningsinstitusjoner frem til markedet. Programmet gir støtte til nystartede bedrifter og kommersialiseringsaktører (Technology Transfer Offices). Mye av Norges omstilling i årene fremover vil måtte skje gjennom etablering av nye kunnskapsbaserte bedrifter. Det er viktig å understøtte dette gjennom kraftfulle tiltak.
- Et forpliktende løfte om å etablere en søknadsbasert tilskuddsordning som avlaster offentlige virksomheter som ønsker å foreta særlig krevende innovative innkjøp. Ordningen kan innføres som en prøveordning rettet mot spesielle utfordringer, som for eksempel klima og helse- og omsorg. De offentlige anskaffelsene i Norge beløper seg til 480 milliarder kroner årlig. En forsvinnende liten andel av disse brukes bevisst til å fremme forskning og innovasjon i næringslivet. Her ligger det et utnyttet potensial. Norge må bli et ledende land innen innovative offentlige anskaffelser, både fordi dette vil være til hjelp i offentlig sektors bestrebelser på å bli bedre og fordi det vil stimulere norsk næringsliv. Skal vi nå dette målet, må det treffes en rekke tiltak knyttet til forbedring av innkjøpskompetanse og leverandørutvikling samt innføring av ordninger som fremmer risikovilje hos innkjøpere og leverandører. Dette gjelder både for statlige og kommunale virksomheter.

Høyere utdanning

Det norske høyere utdanningssystemet utdanner flere enn noen gang tidligere. For å være konkurransedyktige nasjonalt og i en global økonomi er NHOs medlemsbedrifter avhengig av at kompetansen som studentene oppnår i norske høyskoler og universiteter, er av høy kvalitet. Arbeidsmarkedet er i stor endring, og det er viktig at universitetene og høyskolene evner å tilpasse seg de omstillingene vi ser i enkelte bransjer, slik at vi kan benytte oss av høyt utdannet arbeidskraft på best mulig måte. De aller fleste kandidater fra høyere utdanning skal ut i et arbeidsmarked utenfor academia. Høyere utdanning må derfor være tett koblet på arbeidslivet og dets behov. Et styrket samarbeid vil tjene alle parter. Ressursene bør konsentreres om færre

studieprogrammer for høyere kvalitet. Særlig teknologiutdanningene må sikres bedre finansiering og utvikles i samarbeid med næringslivet.

For å forberede studentene for et arbeidsliv under omstilling og krav til jevnlig kompetanseheving er det avgjørende at studentene tilegner seg ferdighetene for det 21. århundre. Det handler blant annet om evne til kritisk tenkning, refleksjon, problemløsning kommunikasjon og samarbeid – og ikke minst om entreprenørskap.

Resultatene fra blant annet studiebarometeret indikerer tidvis for lave faglige ambisjoner og stor variasjon i studiekvaliteten ved norske universiteter og høyskoler. Det er sløsing med ressurser hvis vi ikke utnytter det fulle potensialet til studentene. Konkurransen om de kloke hodene blir større, og mange ser til utdanningsinstitusjoner i utlandet, blant annet fordi de mener kvaliteten er bedre der. Arbeidslivsrelevans er et tema som vi mener bør være gjennomgående i alle ledd for å heve kvaliteten i høyere utdanning.

Det er viktig å satse på ordninger som fremmer utdanningssamarbeid mellom arbeidslivet og lærestedene både på institusjons- og studieprogramnivå. Kompetanse er ikke noe man bare erverver seg ved læresteder. Det er arbeidslivet som er Norges største læringsarena. Således bør samarbeidet mellom høyere læresteder og arbeidslivet videreutvikles, slik at bedriftenes potensial som kompetanseressurs kan utnyttes bedre. Dette vil være til gjensidig fordel for lærestedene og arbeidslivet.

Det må også brukes mer ressurser på å styrke utdanningen på bachelornivå. Vi må utvikle studieprogrammer som gir bedre muligheter til raskere å fungere godt i arbeidslivet, og som oppleves som mer arbeidslivsrelevant, særlig på bachelornivået. Dette gjøres best nettopp i samarbeid med arbeidslivet. Flere av dagens bachelorprogrammer må ha en klarere yrkesrettet profil etter mønster fra profesjonsutdanninger som ingeniør og sykepleier. Man bør se til læringsmodeller i andre land, blant annet Duale Hochschule i Tyskland hvor forskningsorientert utdanning integreres med praktisk læring i bedrifter. Blant annet Høyskolen i Oslo og Akershus og Universitetet i Agder vurderer en tilsvarende modell. Slike initiativer bør stimuleres og støttes finansielt.

NHO viser for øvrig til vårt forskningspolitiske dokument fra 2016 "Horisont 2030" og vårt innovasjonspolitiske dokument fra 2017 "Næringslivet former fremtiden". Disse dokumentene kan også ses på som innspill til en revidert langtidsplan.

Vennlig hilsen
Næringslivets Hovedorganisasjon
Område Politikk og kommunikasjon

Ole Erik Almlid
Direktør

Kopi:

Nærings- og fiskeridepartementet

Norges forskningsråd

